

BALTIJOS APLINKOS FORUMAS

Kalvarijų g. 8-17, LT-09309 Vilnius, Lietuva. Tel. +370 5 2 13 8 155. Reg. Nr. 1 10090837
El. paštas: vardas.pavarde@bef.lt Tinklapis: <http://www.bef.lt>

Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba
Prie LR Aplinkos ministerijos
El. paštu: vsst@vsst.lt

2021-05-28 Nr. BEF-4-2083

Kopija: Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijai
kanceliarija@prezidentas.lt

PASIŪLYMAI

DĖL NEMUNO KILPŲ REGIONINIO PARKO PLANAVIMO SCHEMOS KOREKTŪROS SPRENDINIŲ

Teritorijų planavimo dokumento pavadinimas: Nemuno kilpų regioninio parko planavimo schemos (ribų ir tvarkymo planų) korektūra (dokumento numeris S-RJ-33-17-620)

Planuojamos teritorijos vietovė (adresas): Alytaus apskr. Alytaus r. sav.

Susipažinę su viešam svarstymui pateiktais Nemuno kilpų regioninio parko planavimo schemos (ribų ir tvarkymo planų) korektūros sprendinių aiškinamuoju raštu (toliau tekste – Sprendiniai), teikiame pastabas ir pasiūlymus su Punios šilo gamtinio rezervato plėtra susijusiems sprendiniams.

1. Dėl Punios šilo apsaugos tikslų.

Per paskutinius kelis dešimtmečius Lietuvos miškuose, įskaitant ir Punios šilą, atlikta daug įvairių gamtinių mokslinių tyrimų. Remiantis jų rezultatais pagrįstai teigiama, kad Punios šilas yra išskirtinai vertingas gamtiniu ir ekologiniu požiūriu ir, be abejonų, priskirtinas prie pačių vertingiausių Lietuvos miškų. Punios šilo išskirtines vertybes sudaro: didžiausias Lietuvoje sengirių plotas, senų stambių medžių gausa, didelė kraštovaizdžio įvairovė, didelė retų bei nykstančių rūšių ir buveinių koncentracija, miško ekosistemos tęstinumas. Nors rezervato režimas geriausiai atitinka daugelio miško buveinių tvarkymo poreikius, Lietuva iki šiol neturi pakankamo dydžio gamtinio rezervato, skirto zoninio augalijos tipo - mišrių ir plačialapių miškų - išsaugojimui, kuriame būtų sudarytos sąlygos vykti buveinių kaitos dinamikai, reprezentuojama mūsų šaliai būdinga natūraliai besiformuojančių medynų įvairovė. Lietuvoje didieji gamtiniai rezervatai buvo kuriami, siekiant išsaugoti natūralias pelkių buveines. Kiti esantys miško rezervatai yra arba labai nedidelio ploto, arba įsteigti spygliuočių medynuose (pavyzdžiui, Ažvinčių sengirės, Plokštinės rezervatinės zonos), o tai apima ne visas Lietuvos miškų augalijos bendrijas. Mažo ploto rezervatuose nėra aptinkamos visos natūralioms miško buveinėms būdingos sukcesinės stadijos ir nėra palaikoma natūrali buveinių kaitos dinamika, todėl juose negali būti užtikrintos tinkamos sąlygos pažeidžiamų ir nykstančių rūšių išlikimui kraštovaizdžio lygmenyje. Šiuos ir kitus argumentus, kurie išryškina pirmenybės Punios šile teikimą saugomų gamtos vertybių išsaugojimui ir būklės gerinimui, atvirame laiške valdžiai ir visuomenei dėl Punios šilo yra išsakę 24 šalies mokslininkai, miškininkai, ekologai ir gamtininkai (laiško kopiją pridedame).

Pateiktuose Sprendiniuose Punios šilui keliamas tikslas „išsaugoti pirmykščių Lietuvos girių bruožus išlaikiusį unikalų Punios šilo gamtinį kraštovaizdį“ su būdinga ir saugoma biologine įvairove. Šis tikslas nedetalizuoja kaip yra suprantama savoka „pirmykščiai Lietuvos girios bruožai“, tačiau darytina išvada jog ji atitinka „sengirės“ terminą, plačiai naudojamą gamtosaugos specialistų ir visuomenės. Atkreipiame dėmesį jog pateikiama tikslo formuluotė siekia išsaugoti esamą ir neapima

tikslo atkurti dėl vykdomos ūkinės veiklos prarastą sengirės gamtinį kraštovaizdį. Taip pat, šis tikslas taikomas tik daliai Punios šilo teritorijos ir netaikomas Sprendiniuose planuojamuose plotuose kuriuose ketinama steigti genetinius draustinius. Mūsų nuomone, Sprendiniuose pateikiama šio tikslo apimtis neatliepia didelės visuomenės dalies lūkesčių Punios šilo išskirtinę visuotiną vertybę matyti kaip sengirę. Būtent toks lūkestis yra išreikštas didelės visuomenės dalies 2019 m. rugpjūčio 29 d. LR Vyriausybei įteiktoje peticijoje (pridedama) „Dėl Punios šilo gamtinio rezervato ir Punios šilo botaninio-zoologinio draustinio apjungimo į bendrą – Punios šilo gamtinio rezervato teritoriją“, kurią pateikimo metu pasirašė 14675 piliečiai.

Sprendiniai kelią tikslą išsaugoti Punios šile sutinkamas Europos bendrijos svarbos gamtines buveines. Tačiau nustatyti šių buveinių kiekybiniai apsaugos tikslais neatitinka faktiškai identifikuotų gamtinių buveinių kiekio, kurį 2019 m. kartografavo ir visuomenei pristatė Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos (VSTT) ekspertai. Sprendiniuose EB svarbos gamtinių buveinių apsaugos tikslai siūlomi planuojamo gamtinio rezervato bei kraštovaizdžio draustinio teritorijose. Tačiau EB svarbos natūralių buveinių apsaugos tikslai nekeliama siūlomų genetinių draustinių teritorijoje nepaisant to jog VSTT ekspertai čia identifikavo šias ES saugomas gamtines buveines plytinčias net 78 proc. (221 ha) planuojamų genetinių draustinių teritorijoje. Remiantis viešai pateikta medžiaga planuojamų genetinių draustinių teritorijoje nustatyta 87,1 ha esamų ir 133,9 ha potencialių EB svarbos gamtinių buveinių plotas. Nustatytų potencialių buveinių nepalankią būklę sąlygoja šiuose medynuose taikytos ūkinės priemonės, šalinama negyva mediena, todėl keičiant tvarkymo priemones, palanki šių buveinių apsaugos būklė atsikurtų per sąlyginai trumpą laiką. Norime atkreipti dėmesį jog Europos Komisijos vertinimu Lietuva netinkamai įgyvendina EB Buveinių direktyvą neužtikrindama apsaugos išskirtoms gamtinėms buveinėms, prieš Lietuvą yra pradėta pažeidimo procedūra. Siekiant tinkamai įgyvendinti EB Buveinių direktyvos reikalavimus, Lietuva turi papildomai užtikrinti apie 48 915 ha ploto miško buveinių apsaugą „Natura 2000“ teritorijų tinkle. Todėl negalime sutikti su Sprendiniuose keliamu tikslu kuris pilnai neišnaudoja Punios šilo buveinių apsaugai svarbios teritorijos (LTALY0004) potencialo išsaugoti visus Punios šile sutinkamų EB svarbos natūralių buveinių plotus.

Punios šilo botaninio-zoologinio draustinio teritorijoje planuojant steigti pušies ir eglės genetinius draustinius, neįvertintas tokio sprendimo poveikis čia saugomoms retoms rūšims ir natūralioms buveinėms, bei visai miško ekosistemai, kuri turi potencialą ilgai vysti sengirę. Nepaisant genetinių medynų priežiūra besirūpinančių specialistų keliamo susirūpinimo dėl pušies ir eglės populiacijų išnykimo grėsmės jei šie medynai nebus tvarkomi pagal Lietuvos miško genetikos mokslininkų parengtas rekomendacijas, reikia pripažinti, kad tokia rizika yra menkai pagrįsta. Turint mintyje tai, kad tiek pušis, tiek eglė yra dažnos ir plačiai paplitusios, medynus formuojančios rūšys, jų išnykimo grėsmė Punios šile yra mažesnė lyginant su daugybe retų ir saugomų Punios šilo rūšių, kurios ženkliai aptinkama tik šioje saugomoje teritorijoje. Pušies ir eglės populiacijų tvarkymas siekiant greitos medynų generacijų kaitos, turi būti suprantamas kaip ūkinę reikšmę turinčių rūšių priežiūros priemonė, kuria norima užtikrinti greitesnę šių rūšių adaptacinių savybių pasireiškimą kintančios aplinkos sąlygomis. Tačiau tokios priemonės yra pernelyg radikaliai saugomoje teritorijoje, kurioje daugumos retų rūšių populiacijos ir ištisos bendrijos yra jautrios medynų fragmentacijai, kuri neišvengiamai išliks ir didės vykdant čia planuojamus kirtimus. Saugomoms rūšims, kurios nėra prisitaikiusios išlikti dėl miško kirtimų degraduojančiose buveinėse, kyla reali populiacijų sumažėjimo ir net išnykimo grėsmė, kuri tiesiogiai paveiks jų galimybes išlaikyti esamą genetinę įvairovę ir padidinti išlikimui būtina evoliucinį potencialą. Taigi, saugomos rūšys praras tas pačias savybes, dėl kurių praradimo nuogaustaujama ir saugant pagal ūkine prasme svarbius kriterijus išskirtus pušies ir eglės genetinius medynus. Punios šilas šalies, ir visos Europos mastu, yra viena iš nedaugelio saugomų teritorijų, kur miško buveinės yra palyginti nedaug paveiktos žmogaus ūkinės veiklos ir dėl to žinomas kaip regiono mastu vertingos biologinės įvairovės lopšys. Ar tikrai siekis aktyviomis intervencijomis palaikyti dviejų įprastų rūšių evoliucinį potencialą yra svarbesnis už siekį turėti vientisą natūralų mišką, kuriame nuo išnykimo būtų saugoma daugybė kitų rūšių?

Sprendiniuose keliamas tikslas išsaugoti Punios šilo eglės ir Punios šilo pušies unikalų genofondą. Tačiau viešai prieinamose mokslinėse publikacijose ir kitoje literatūroje nėra pateikiama informacijos ar duomenų apie atliktus šių Punios šilo medžių genetinius tyrimus, kurie pagrįstų jų unikalumą. Iš viešai prieinamos informacijos šių medžių apibūdinimas pateikiamas per fenotipinius

(išorinius) požymius, kurie taip pat gali būti sąlygojami ne unikalios genofondo, bet pvz. palankių edafinių ar klimatinių sąlygų Nemuno slėnyje. Todėl šių medžių genofondo unikalumo pagrindimas yra nepakankamas. Atitinkamai, Sprendiniuose formuluojamam tikslui „išsaugoti unikalų paprastosios pušies ir paprastosios eglės genofondą“ trūksta pagrindimo. Atsižvelgiant į Sprendiniuose numatomas priemones genetinių medynų tvarkymui lemia kitų floros ir faunos rūšių naikinimą (ir atitinkamai jų genofondo įvairovę), minėtų medžių rūšių genofondo unikalumo pagrindimas remiantis genetinių tyrimų duomenimis yra ypač svarbus.

Atsižvelgiant į aukščiau pateiktą informaciją, siūlome:

- 1.1. Atkreipdami dėmesį į Punios šile saugomų retų rūšių, natūralių buveinių ir unikalios besiformuojančio sengirės kraštovaizdžio apsaugos poreikius pušies ir eglės genetinių medynų apsaugos poreikių kontekste prašome visai saugomai teritorijai nustatyti pamatinę Punios šilo apsaugos tikslą – išsaugoti esamus sengirės (ar pirmąsias girios) bruožus bei sudaryti sąlygas visose Punios šilo teritorijos miškuose formuoti sengirei.
- 1.2. Sprendiniuose patikslinti kriterijus, kurie apibūdina sengirės (ar pirmąsias girios) savoką. Siūlome sekančias kriterijų formuluotes: a) Gamtinę brandą pasiekusių medynų formuojančių rūšių sudaromas įvairiam žiur ir įvairiarūšis medynas su besiformuojančia natūralia sukcesine mozaika; b) susikaupęs didelis kiekis įvairių tipų ir irimo stadijų negyvosios medienos; c) medynas vystosi natūraliai, žmogaus intervencija galima tik gamtotvarkiniais tikslais siekiant paskatinti pirmųjų dviejų kriterijų raišką.
- 1.3. Į Sprendiniuose formuluojamus kiekybinius tikslus įtraukti visus Punios šilo buveinių apsaugai svarbioje teritorijoje (LTALY0004) kartografuotus EB svarbos gamtinių miško buveinių plotus (identifikuotus kaip esamus ir potencialius), įskaitant ir plotus kartografuotus Sprendiniuose siūlomose genetinių draustinių teritorijose.
- 1.4. Sprendinių aiškinamąjį raštą papildyti genetinių tyrimų rezultatų apibendrinimu ir nuorodomis į mokslines publikacijas, tyrimais pagrindžiančias Punios šilo eglės ir pušies genofondo unikalumą. Jei tokių tyrimų nėra, siūlome nekelti šių medžių rūšių genofondo išsaugojimo tikslo nes tikslui pasiekti numatomos priemonės yra prieštaringos ir neigiamai veikia kitų tikslų įgyvendinimą (pvz. sieki formuoti sengirės kraštovaizdį ar užtikrinti tinkamą EB svarbos buveinių ir rūšių apsaugos būklę).

2. Dėl atitikties ES strateginiams siekiams bei Vyriausybės programos

ES biologinės įvairovės strategija iki 2030 m. iškelė tikslą didinti griežtai saugomų teritorijų plotą, kuris sudarytų 10 proc. visos ES teritorijos ploto. Šiuo metu Lietuvoje, griežtai saugomos teritorijos (valstybiniai rezervatai) užima tik 0,3 proc. šalies ploto, o dauguma šio ploto yra skirti ne miškų, bet pelkių ekosistemos apsaugai. Pagal Sprendiniuose pateikiamus siūlymus, genetinių medynų plotą, kuris šiuo metu yra Punios šilo botaninio-zoologinio draustinio sudėtyje, siūloma formuoti kaip genetinį draustinį, kurio pagrindinis tikslas su jo įgyvendinimui numatomomis priemonėmis yra nesuderinamas su biologinės įvairovės apsaugos poreikiais (šių tikslų nesuderinamumą taip pat akcentuoja ir mokslininkai besispecializuojantys genetikos išteklių apsaugoje¹). Todėl šiame kontekste planuojant Punios šilo apsaugą, vietoj to jog didintume griežtai saugomas bioįvairovės apsaugai skirtas teritorijas, faktiškai siūloma jas mažinti.

Punios šilo apsauga tapo vienu iš prioritetinių gamtosaugos tikslų šiuo metu veikiančiai XVIII Vyriausybei. Sprendimas dėl Punios šilo apsaugos nustato tam tikrą gamtosaugos politikos ambiciją ir kryptį, kuri buvo deklaruojama ir partijų sudarančių šios kadencijos valdančiąją koaliciją. Aplinkos ministras S. Gentvilas deklaravo jog Punios šilo apsauga simbolizuos naują gamtosaugos kokybę. Tačiau Sprendiniuose siūlymas daliai šiuo metu esančio botaninio-zoologinio teritorijos suteikti genetinio draustinio statusą prieštarauja XVIII Vyriausybės iškeltam siekiui didinti griežtai saugomų

¹ <https://forest.lt/go.php/lit/akad.-Alfas-Pliura.-Apie-vykdančius-dezinformacine-kampanija-del-Punios-silo-ir-to-galimas-pasekmes/6796>

A. Pliūros, L. Kairiūkščio, S. Karazijos, D. Danusevičiaus raštas Aplinkos ministerijai (2019 m. lapkričio 25 d.)

teritorijų plotą (XVIII Vyriausybės programos 150.2 punktas²). Sprendiniuose teikiami siūlymai suponuoja netgi atvirkštinį poveikį – siaurina saugomų vertybių apsaugą. Šiuo metu genetiniai medynai plyti botaninio-zoologinio draustinio teritorijoje, kurio statusas ir paskirtis saugoja gerokai platesnį vertybių sąrašą nei siūlomas genetinio draustinio statusas. Be to, remiantis miškų įstatymu (3 straipsnis) genetiniuose draustiniuose gali būti nustatyta III miškų krupė, kurios tvarkymo pobūdis būtų žalingas biologinės įvairovės apsaugai.

Sprendiniuose planuojamuose genetinių draustinių plotuose plyti EB svarbos miško buveinės Vakarų taiga (kodas 9010) ir Žolių turtingi eglynai (kodas 9050), kurias Lietuva yra įsipareigojusi saugoti pasirašydama stojimo į Europos Sąjungą sutartį, tai numato EB Buveinių direktyva. Šiuo metu Lietuvoje šių buveinių apsauga yra nepakankama – trūksta jos apsaugai išskirtų teritorijų su į jų apsaugą orientuotais apsaugos tikslais. Siekiant užtikrinti tinkamą ES Buveinių direktyvos įgyvendinimą Lietuvai šių buveinių apsaugai reikia papildomai apsaugoti apie 10 210 ha Vakarų taigos bei apie 384 ha Žolių turtingų eglynų buveinių. Siekiant patenkinti šiuos privalomus apsaugos poreikius, neišvengiamai reikės steigti naujas saugomas teritorijas, tame tarpe ir privačių miškų plotuose³. Tuo tarpu Punios šilui, kuriam suteiktas buveinių apsaugai svarbios teritorijos (BAST) statusas (kodas: LTALY0004), minėtų buveinių apsaugos tikslai neapima faktiškai kartografuotų buveinių plotų Sprendiniuose projektuojamuose genetiniuose draustiniuose. Nors planuojamų steigti genetinių draustinių tikslu yra formuluojamas ir siekis išsaugoti EB svarbos natūralias buveines, toks tikslas laikytinas neįgyvendinamu, nes Sprendiniuose planuojamos genetinių draustinių tvarkymo priemonės apima įvairius miško kirtimus (įskaitant plynuosius, sanitarinius ir kt.), vienerūšio medyno atkūrimą, tikėtiną negyvos medienos šalinimą po sanitarinių kirtimų ir kt. Remiantis miškų ekologijos specialistų duomenimis plynieji ir atvejinais kirtimai (įskaitant ir plynuosius sanitarinius kirtimus) yra miško buveinės 9010 ir 9050 sunaikinimą lemiantys veiksniai, o atrankiniai sanitariniai kirtimai, medyno atkūrimas vienerūšiais želdiniais, medžių su mikrobuveinėmis šalinimas ir stambios negyvos medienos šalinimas laikomi buveinės kokybę ženkliai bloginančiais veiksniais⁴.

Siekiant užtikrinti „Natura 2000“ teritorijų tinklo apsaugos pakankamumą minėtoms buveinėms būtų racionalu šiam tikslui priskirti visą saugomose teritorijose esantį potencialą. Maksimalus Punios šilo potencialo išnaudojimas yra ypač tikslingas nes: a) papildoma Punios šilo buveinių apsauga sumažins poreikį steigti papildomas saugomas teritorijas privačiuose miškuose, b) esant didelei saugomų rūšių ir buveinių koncentracijai net ir potencialioms EB svarbos buveinėms esamuose genetiniuose medynuose atsikurti ir biologinei įvairovei išplisti yra ypač palankios sąlygos, c) visuminė Punios šilo masyvo apsauga būtų mažiau fragmentuota ir būtų užtikrinamas apsaugos statuso ir ekologinis vientisumas.

Atsižvelgiant į tai, konstatuotina jog Sprendiniuose pateiktas siūlymas išskirti genetinius draustinius neatitinka LR XVIII Vyriausybės programos siekių, prieštarauja ES biologinės įvairovės strategijos tikslams, neprisideda prie EB Buveinių direktyvos įgyvendinimo ir lemia tai jog Punios šilo BAST potencialas siekiant įgyvendinti Lietuvos įsipareigojimus ES yra išnaudojamas nepilnai ir neracionaliai tiek socio-ekonominiu tiek ir ekologiniu požiūriais. Todėl negalime sutikti su Sprendiniuose pateiktu siūlymu didelei daliai Punios šilo BAST teritorijos (apie 10 proc.) suteikti genetinių draustinių statusą.

Siūlome:

2.1. Koreguoti planavimo dokumentą neišskiriant genetinių draustinių teritorijos. Šiuos plotuose numatyti gamtinio rezervato statusą su reguliuojamos apsaugos kraštovaizdžio tvarkymo

² <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>

³ Valstybinės miškų tarnybos, Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos ir Valstybinės miškų urėdijos jungtinė **Pažyma apie pagrindinių ir kitų miško kirtimų nutraukimo Europos Bendrijos svarbos natūralių miško buveinių plotuose galimą poveikį ekonominiu, socialiniu ir ekologiniu aspektais** (2018 m. gruodžio 31 d. Nr. 12-1)

⁴ EB svarbos natūralių miško buveinių tvarkymo rekomendacijos (<https://naturalit.lt/wp-content/uploads/2021/02/Naturaliu-misko-buveiniu-tvarkymo-rekomendacijos.pdf>)

zonomis. Tai prisidėtų prie ES biologinės įvairovės strategijos bei LR XVIII Vyriausybės programos tikslų įgyvendinimo.

- 2.2. Papildyti planavimo dokumente numatytus buveinių apsaugos tikslus apimant genetiniuose medynuose fiksuotus esamus ir potencialius EB svarbos natūralių buveinių plotus.

3. Dėl Sprendiniuose numatytų tvarkymo priemonių genetiniuose draustiniuose

Sprendiniuose projektuojamas genetinių draustinių steigimas, kuris būtų tvarkomas remiantis Sprendiniuose numatytais priemonėmis bei principais nurodytais kituose teisės aktuose ir nacionalinėse rekomendacijose. Sprendiniuose pateikiamos sekančios miškininkystės priemonės kurias siūloma taikyti genetiniuose draustiniuose: sanitarinių, specialiųjų kirtimų vykdymas; trako šalinimas; dirvožemio purenimas; šalinama negyva mediena susiformavusi natūralių gamtinių procesų pasekoje; leidžiama kirsti pavienius medžius sėklų ruošai; numatoma galimybė atkurti medynus vykdant jų dirbtinį sodinimą ir pan. Nors planavimo Sprendiniuose nurodoma miškininkystės kryptis ir turi artimos gamtai miškininkystės principų bruožų, tačiau šių priemonių taikymo sąlygos yra gana aptakios, numatančios interpretavimo laisvę. Tai gali lemti jog praktikoje ir toliau būtų vykdomos intensyvios miškininkystės priemonės. Sprendiniuose planuojamose genetiniuose draustiniuose aktyviomis ūkinėmis priemonėmis bus siekiama⁵ medyno regeneracijos, tai yra atskiri šių draustinių plotai bus reguliariai iškertami, siekiant užtikrinti kad dalis medyno būtų jaunas, o likusi dalis nepasiektų gamtinės brandos. Tai prieštarauja tikslui „išsaugoti pirmykščių Lietuvos girių bruožus išlaikiusį unikalų Punios šilo gamtinį kraštovaizdį“.

Planuojamų genetinių draustinių teritorijoje plyti EB svarbos buveinės Vakarų taiga (9010) ir Žolių turtingi eglynai (9050). Pagrindiniai veiksniai lemiantys šių buveinių apsaugos būklės blogėjimą yra: atrankiniai, sanitariniai kirtimai, einamieji kirtimai, medyno atkūrimas vienu metu želdiniais, medžių su mikrobuveinėmis šalinimas, stambios negyvos medienos šalinimas, išsivėsinimas dirvos pasruošimas želdinimui, formuojama didesnė nei 70 proc. eglių dalis medyne (taikoma buveinei 9050)⁶. Remiantis Sprendiniuose pateikiamu aprašymu, visi šie veiksniai yra įmanomi ir planuojami įgyvendinti genetiniuose draustiniuose. Todėl darytina išvada jog šios genetinių draustinių tvarkymo ir sanitarinės priežiūros priemonės leidžia įgyvendinti miškininkystės priemones, kurios prieštarauja Europos bendrijos svarbos buveinių išsaugojimui būtinam apsaugos režimui. Negalime pritarti tokių priemonių planavime bioįvairovės apsaugos požiūriu ypač vertingame Punios šile. Tai, kad genetiniai draustiniai iš esmės yra nesuderinami su biologinės įvairovės ir sengirių apsaugos tikslais, savo atvirame laiške yra konstatavę ir mūsų šalies mokslininkai, ekologai ir gamtininkai (žr. pridedamą dokumentą).

Tarptautinė Europos genetinių išteklių programa „EUFORGEN“ savo rekomendacijose nurodo jog puoselėjant genetinės apsaugos vienetus turėtų būti siekiama savaiminio medžių atsikūrimo taip sudarant galimybes pasireikšti adaptacinėmis medžių savybėms. Teigiamai vertinama genetinių išteklių apsauga natūraliose miškų buveinėse, kuriose vyrauja įvairiarūšė medžių sudėtis kadangi tokie medynai yra atsparesni ir tuo pačiu labiau prisitaikę neigiamiems stichiniams reiškiniams. Įvertinus šiam tinklui priklausiančius genetinės apsaugos vienetus borealiniame biogeografiniame regione galima konstatuoti jog dalis įvairiose šalyse išskirtų genetinių medynų yra saugomi griežtai saugomose teritorijose, dalyje jų ūkinė veikla yra neleidžiama. Todėl galima konstatuoti jog genetinių medynų apsauga griežtai saugomoje teritorijoje, tokioje kaip gamtinis rezervatas, iš esmės neprieštarauja „EUFORGEN“ tinklo koncepcijai ir yra galima.

Siūlome:

---

⁵ Ištrauka iš Lietuvos miško genetinių išteklių svetainės <https://www.forestgen.mi.lt/content/Forestgenveikla.htm>: „In situ dinaminio išsaugojimo sub-populiacijose - genetiniuose draustiniuose turi būti vykdomas aktyvus specialus ūkininkavimas, kurio tikslas yra užtikrinti medynų tvarumą, pastovią išsaugojamos rūšies populiacijos regeneraciją, įvairiam žę struktūrą ir sudaryti sąlygas didėti dabartinės ir kiekvienos naujos generacijos adaptacijai. „,Skirtingai nuo gamtinių rezervatų, kuriuose ribojama bet kokia žmogaus veikla, genetiniuose draustiniuose daliniai kirtimai yra esminė ir būtina saugomų medynų stabilumą ir atsikūrimą užtikrinanti priemonė. Skirtingo amžiaus dalimis suformuoti turi būti atliekami plynieji arba atvejiniai atkuriamieji kirtimai siauromis biržėmis ar nedideliais ploteliais. Tokius kirtimus, visų pirma, reikėtų vykdyti vėjavartų, kenkėjų, ligų ar kitų veiksnių labiausiai pažeistose draustinio dalyse. Seniau galioję Lietuvos miško genetinių draustinių nuostatai leido kirsti genetinių ir sėklinių draustinių medynus tik gamtinės brandos amžiuje.“

⁶ [EB svarbos natūralių miško buveinių tvarkymo rekomendacijos](#)

- 3.1. Atsisakyti sprendinių steigti genetinius draustinius ir miškininkystės priemonių kurios lemia EB svarbos miško buveinių būklės blogėjimą Punios šile;
- 3.2. Punios šilo paprastosios eglės ir paprastosios pušies genetinę įvairovę saugoti gamtinio rezervato sudėtyje. Ši apsauga gali būti organizuojama gamtinio rezervato teritorijai rengiant gamtotvarkos planą ir jame numatant priemones, kurios būtų palankios tiek EB buveinių geros apsaugos būklės atkūrimo ir palaikymo poreikiams tiek ir užtikrinant medynų atsikūrimą siekiant išsaugoti genetinę įvairovę viso gamtinio rezervato teritorijoje.

4. Dėl tarptautinių įsipareigojimų vykdymo

Sprendiniuose planuojamoje genetinių draustinių teritorijoje keliami tikslai, numatomos priemonės ir faktinė biologinės įvairovės būklės situacija iš esmės priešpastato šių įsipareigojimų vykdymą:

- Dalyvavimą tarptautiniame Europos genetinių išteklių programoje „EUFORGEN“
- 2030 m. Europos Sąjungos biologinės įvairovės strategijos iki 2030 „Gamtos grąžinimas į savo gyvenimą“ įgyvendinimą;
- EB Buveinių direktyvos (92/43/EEB) įgyvendinimą.

Norime atkreipti dėmesį jog ES biologinės įvairovės strategijos bei EB Buveinių direktyvos įgyvendinimas Lietuvai kaip Europos Sąjungos nariai yra privalomas įpareigotas pasirašius stojimo į ES sutartį. Šiuo metu buveinių direktyvos įgyvendinimas Lietuvoje yra įvertintas kaip nepakankamas, to pasėkoje reikia apsaugoti didesnę miško buveinių plotą. Tuo tarpu, dalyvavimas tarptautiniame Europos genetinių išteklių programoje „EUFORGEN“ yra įtvirtintas ministrų rezoliucijos lygmenyje, kuri buvo pasirašyta 1990 m. ministrų konferencijoje skirtoje Europos miškų apsaugai. Vadovaujantis teisės viršenybės principu, ministrų pasirašyta rezoliucija neturi prieštarauti ES direktyvoms bei valstybės prisiimtiems įsipareigojimams. Todėl pagal teisės viršenybės principą ES buveinių direktyva bei ES bioįvairovės strategija yra prioritetas teisinis pagrindas tarptautiniame kontekste, kuriuo ir reikia vadovautis organizuojant tarptautiniu lygmeniu svarbios Punios šilo saugomos teritorijos valdymą.

Siūlome:

- 4.1. Planuojant Punios šilo apsaugą atsižvelgti į Lietuvos tarptautinius įsipareigojimus prioritetą suteikiant tinkamam ES Buveinių direktyvos ES biologinės įvairovės strategijos įgyvendinimui. Įsipareigojimų vykdymas EUFORGEN tinklui gali būti pagrįstas tik pilnumoje įgyvendinant minėtus ES teisinius dokumentus
- 4.2. To pasėkoje, Punios šilo paprastosios pušies ir paprastosios eglės genofondo apsaugą vykdyti gamtinio rezervato sudėtyje numatant reguliuojamos apsaugos kraštovaizdžio tvarkymo zonas. Jei miško genetinių išteklių apsaugos specialistų nuomone, pušies ir eglės genofondo apsauga nesuderinama su EB svarbos buveinių apsauga bei griežtos saugomos teritorijos statusu – atsisakyti tikslo saugoti pušies ir eglės genofondą Punios šile pagal dabar šių medynų tvarkymui taikomus principus ir priemones ir šį tikslą realizuoti už Punios šilo ribų.

5. Apie genetinių išteklių apsaugos metodo pagrįstumą

Miško genetinių medynų priežiūros specialistų išsakytas nuogastavimas, jog natūrali medynų raida Punios šilo genetiniuose medynuose (atsisakius genetinių draustinių įsteigimo) gali turėti „katastrofiškų“ padarinių, yra perdėtas ir neparemtas mokslo duomenimis. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog genetiniuose medynuose šiuo metu vykdoma sparti medžių generacijų kaita, kuomet iškirto medyno vietoje atsodinami nenatūraliomis sąlygomis išauginti iš to paties medyno sėklų išauginti sodinukai, laikytina tam tikra rūšies domestikavimo forma. Yra nemaža tikimybė, kad ilginiui, dirbtinėmis sąlygomis išaugintų individų (pušų ir eglių) populiacijų, priešingai nei tikimasi, gebėjimas prisitaikyti prie natūralių aplinkos sąlygų gali kaip tik sumažėti. Be to, medyno amžiaus struktūros pakeitimas, kuomet trumpinant generacijų kaitos laiką pašalinami patys produktyviausi, pribreštantys, dideli medžiai, kurių indėlis į natūraliai besiformuojantį genų banką yra didžiausias, padidina bet kokios dirbtinės atrankos sukeltos evoliucijos greitį, o žinant tai, jog sėklos medyno atkūrimui yra surenkamos nuo riboto medžių skaičiaus, dar ir neišvengiamai skurdina genetinę įvairovę. Siekiant pagrįsti poreikį intensyvioms intervencijoms į

dažnų ir plačiai paplitusių rūšių populiacijas, ypač saugomose gamtinėse teritorijose, tikslinga turėti mokslinius populiacijų demografinių ir specifinių genetinių rodiklių įvertinimus. Tik esant akivaizdiems įrodymams jog populiacijų genetinė įvairovė (gyvybingumas) yra blogos būklės dėl vykstančio inbrydingo (įvaisos), genų dreifo ar kitų genetinių-evoliucinių procesų, tikslinga svarstyti galimų populiacijos išsaugojimui būtinų priemonių taikymo galimybes. Be tokių duomenų sunku patikėti jog Punios šilo pušų ir eglėlių populiacijos ilgalaikėje perspektyvoje yra pasmerktos išnykti, ar sukelti kitų, nepataisomų gamtinių, ekonominių ar socialinių praradimų. Teikiame šiuos pastebėjimus papildančią populiacijų genetikos srities mokslininko Phillip England nuomonę apie Punios šilo gamtinių vertybių ir genetinių medynų apsaugos problematiką (pridedama) ir siūlome į ją atsižvelgti.

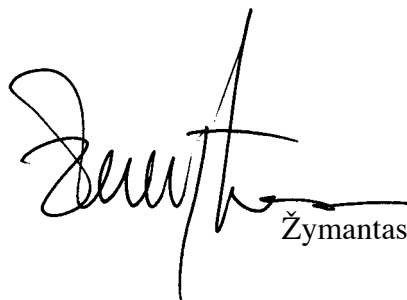
Apibendrinant aukščiau pateiktą informaciją siūlome:

1. Planavimo Sprendiniuose atsisakyti genetinių draustinių steigimo, vietoj jų – steigti ištisinį gamtinį rezervatą su reguliuojamos apsaugos kraštovaizdžio tvarkymo zonavimu.
2. Paprastosios pušies ir paprastosios eglės genofondo apsaugą organizuoti parengiant special gamtotvarkos planą, kuriame būtų suderinti šių rūšių genofondo apsaugos ir saugomų gamtinių buveinių, rūšių apsaugos bei sengirės kraštovaizdžio formavimo poreikiai.
3. Rekomenduoti mokslinei bendruomenei atlikti detalius genetinius tyrimus ir pradėti ilgalaikę stebėseną, kuri pagrįstų Punios šilo pušies ir eglės genofondo unikalumą lyginant su aplinkinių miškų šių medžių rūšių genofondu.
4. Jei paaiškėtų jog pušies ir eglės genofondo apsauga nėra įmanoma gamtinio rezervato sudėtyje, šio tikslo atsisakyti prioriteta suteikiant EB svarbos gamtinių buveinių ir rūšių apsaugai, sengirės kraštovaizdžio puoselėjimui.

Pridedama:

- Nepriklausoma populiacijų genetikos srityje dirbančio mokslininko Phillip England nuomonė apie Punios šilo gamtinių vertybių ir genetinių medynų apsaugos problematiką (4psl);
- Atviras žinomų šalies mokslininkų, miškininkų, ekologų ir gamtininkų laiškas valdžiai ir visuomenei dėl Punios šilo (5 psl.);
- Peticija „Dėl Punios šilo gamtinio rezervato ir Punios šilo botaninio-zoologinio draustinio apjungimą į bendrą – Punios šilo gamtinio rezervato teritoriją” (104 psl.).

Direktorius

Žymantas Morkvėnas